

Marta Bon,

Bojan Leskošek,

Mojca Doupona Topič

Faculty of Sport, University of Ljubljana, Slovenia

MUŠKI RUKOMET NA TERITORIJI NEKADAŠNJE JUGOSLAVIJE - USPJEHI IN TRANSFERI IGRAČA

1. Uvod

Kako na sve aktivnosti, globalizacija ima uticaj i na sport i sa tim povezanim fenomenima, pa tako i na povećanje broja migracija. U zadnjih 15 godina izuzetno se povećao broj migracija u sportu.

Posle 1990 u družbi uopsteno pratimo povećani interes po studijama migracionih tokova, uopsteno u društvu, i na području sporta uopsteno. Demografske studije, koje su uključivale i migracije sportista, prvi su istraživali demografi, sociolozi, i socialni historičari (Maguire, 1999, 2004; Bale in Maguire, 1994; Lafranchi in Taylor, 2001; Magee in Sugden, 2002; Falcus in Maguire, 2005), koji su između ostalog proučavali i migracije sportskih talenata, i uticaj sporta na opste migracijske tokove.

Najčešće se migranti identifikuju na osnovu (Parsons, Christopher R. idr. 2007): države rođenja, državljanstva, poslednje zemlje boravljenja, vremena odsustva od kraja rođenja ili poslednjeg kraja boravljenja, svrhe boravljenja (Rezolucija o imigracijski politici Republike Slovenije (RS) (Ur. l. RS, št. 40/1999). Rezolucija o imigracijski politici RS (Ur. l. RS, št. 40/1999) okarakteriše imigranta na osnovu definicije prebivališta odnosno prisustva u zemlji i van nje i na osnovu vremenskog perioda.

Za vremenski period tretira se 1 godina od datuma prijave prebivališta u RS, za strance na osnovu odobrene dozvole za boravište u trajanju najmanje godine dana. Definicija rezolucije tako omogućava podelu na kratko vremenske strane imigrante i rezidente.

Na migracije je imala uticaj prvenstveno globalizacija, a kao posledica nabraja se stvaranje svetske ekonomije, uzajamno dejstvo između mase finansijskih tokova i tehnološkog napretka, naročito područja informacionih i komunikacionih oblasti (Barker, 2001). Uticaj globalizacije nije bio isti, što se ogleda u povećanju razlike u standardu života i ljudske bezbednosti, koji su dostupni ljudima širom sveta.

Sportske migracije rangiramo su u regularne, prostovoljne migracije pojedinaca, koji sopstvene volje i u okviru postojeće zakonodaje promene državu svog prebivališta. Razgovaraćemo o migrantima, kojih svrha je sportski angažman, to jest profesionalno igranje rukometa.

Rukomet je u vreme bivše zajedničke države Jugoslavije jedan od najpopularnijih sportova. Osnovne organizacione jedinice bili su klubovi. Oni su se od 1939 do 1991, takmičili u saveznim i republičkim rukometnim ligama. Najviši nivo bila je 1. savezna rukometna liga, i pobednik te lige postao je nacionalni šampion Jugoslavije. Nacionalni šampion imao je pravo nastupa u takmičenju zvanom kup državnih šampiona, koji je u početku (od 1957. godine) deo Međunarodnog rukometnog saveza (IHF). U 1975 startao

je i kup pobednika kupova, a 1981 počinje kup IHF. U ranim devedesetim godinama, ova takmičenja postaju deo novoosnovane Evropske rukometne federacije (Kramer, Pivnić 2009.)

Reprezentacije su se takmičile na svetskim prvenstvima, a najveći izazov predstavljaju olimpijske igre.

Kako organizacija evropskih klupskih takmičenja, tako i takmičenja nacionalnih timova su važan korak u svetlu kasnije migracije igrača, jer je teritorijalno proširenje takmičenja povećalo konkurenciju i stvaranje potencijala za dalji razvoj igre i druge aktivnosti, kao što su povećane marketinške aktivnosti, uspostavljanje profesionalizma, a sa samim tim i potrebe i želje po migracijama igrača i trenera.

Juniorska konkurencija je sa vidika transfera u sportu veoma bitna, naročito u poslednjim godinama, kada su sportski transferi sistematički isplanirani i strateško osmišljeni. U prošlosti su u inostranstvo odlazili pre svega vrhunski, formirani igrači, koji su sami ili preko nekih poznanstava, tražili mogućnosti za odlazak. A danas, najbolje organizovani klubovi imaju u svom kadru osobe koje su specifički zadužene za skauting mladih talenata po svetu. Najviše upravo biraju i selekcioniraju na juniorskim evropskim i svetskim prvenstvima, igrače koji imaju visoku potencijalnu uspešnost. Igraci su u starosti od 20 godina, i u toj starosti je već vidljivo da li igrači imaju mogućnosti, da postane vrhunski a pored toga je to starost u kojoj je, sa odgovarajućim treningom, još moguće usmereno delovati na poboljšanju vestina rukometne igre, pa takodje i na psihosocijalnom razvoju igrača.

Nakon raspada zajedničke države Jugoslavije stvorile su se nove nezavisne države i iz rukometne federacije Jugoslavije (RSJ) novo nastali su i samostalni rukometni savezi (Slovenije, Hrvatske, Jugoslavije (do 2003), Srbije i Crne Gore, Makedonije, Bosne i Hercegovine; 2006 godine se kao poslednji podele i Srbija i Crna Gora u dva odvojena saveza.

Osnovni cilj ove studije je istraživati karakteristike transfera rukometaša na teritoriji nekadašnje Jugoslavije (exYu). Napravili smo i sažetak najvećih takmičarskih uspeha u zemlji. Za analizu transfera upotrebili smo bazu Evropske rukometne federacije (EHF), koji prati sve transfere u Evropi. Za sažetak uspeha pretražili smo web sajtove EHF (<http://www.eurohandball.com/>) i IHF (http://www.ihf.info/front_content.php?idcat=57) i hističku literaturu o jugoslovenskom rukometu .

2. Uzorak i metode

Uzorak merenja uključuje 1366 igrača rukometa, koji su obavljali transfere iz jednoga kluba svoje države, u drugi klub. Pratili smo desetogodišnji period transfera u rukometu (od 1996 do 2006). Starost igrača u dobi prvog prelaska je između 22,4 i 26,2 god. (M=24,6). Podaci su dobijeni iz baze EHF-a, koja je zvanična za sve transfere igrača koji imaju ugovore u Evropi, uskladjeno sa pravilnicima IHF-a. (Player Eligibility Code' and the 'IHF Regulations for Transfer between Federations). Podaci uključuju prenos značaja (pocetak i kraj transfera, država (in/all), klub iz kojega dolazi igrač i državu u koju prelazi.

U prvom delu smo sakupili podatke o uspesnosti reprezentacija (medalje na olimpijskim igrama i na svetskim prvenstvima, reprezentacija Jugoslavije I reprezentacija, koje su po 1993 god. nastale po njenom raspadu. Analizirali smo takodje 39 državnih prvenstava u 1. Saveznoj ligi, u godinama od 1953-1993). Sakupili smo i podatke o uspesnosti klubova, gledajući na republiku iz koje dolaze. Glavni deo je analiziranje dinamike transfera, gledajući na nacionalnost, starost i uceсталost.

3. Rezultati i diskusija

3.1 Analiza takmičarskih dostignuca jugoslovenskog rokometu

Po analizi plasmana klubova u 38 godina u jugoslovenskom državnom prvenstvu (u 1. Saveznoj ligi), ustanovljeno je, da su hrvatski klubovi, osvojili 19 titula, što znači skoro polovinu svih titula. Srbija je sa svojim klubovima na drugom mestu sa 11 titula, Bosna je na trećem mestu sa 8 osvojenih titula (20,5%). Hrvatski klubovi su bili pod zastavom Jugoslavije veoma uspešni, takodje i u evropskim takmicenjima. Zajedno su igrali deset finala i bili od toga 5 puta prvaci Evrope do 1991. godine. Od klubova je vladao Partizan iz Bjelovara (Kramer, Pinevic, 2009). Po osamostaljenju su prestižni naslov evropskog prvaka osvojili jos rukometasi RK Zagreba, godine 1992 i 1993. Metkovic je osvojio kup EHF-a godine 2000. U devedesetim godinama je evropsku prevlast i majstorstvo demonstrirao muski rukometni klub RK Metaloplastika Šabac iz Bosne i Hercegovine. Medju prvima su iz tog kluba igraci imali transfere u bogate evropske klubove. U novijoj istoriji je evropski rukometni klubski prvak postao takodje slovenački RK Celje Pivovarna Laško, godine 2004. Pored Celja, koji je pet puta igralo u polufinalu lige šampiona, je u tom desetogodišnjem periodu, sve vreme bio u vrhu evropskog rukometu i RK Zagreb, Hrvatska.

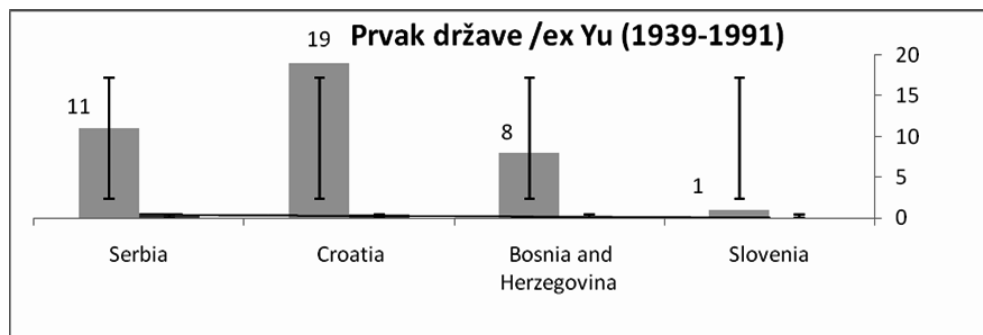
3.1.1 Reprezentacija Jugoslavije do 1992. godine.

Podaci o uspesima jugoslovenskih reprezentacija na najvećim turnirima reprezentacija pokazuju, da je Jugoslavija na petom mestu na tabeli svih vremena, a po medaljama na olimpijskim igrama, cak na 2. mestu. Od 1938 do 1967, su uporedno bila i takmicenja u velikom rukometu i rukometu. U tom periodu Jugoslavija ne beleži bitnije rezultate. Prvi put je u rukometu nastupila na SP v velikom rukometu godine 1958, osvojila osmo mesto od osam ekipa. Godine 1961 Jugoslavija je osvojila deveto mesto od jedanaest ekipa. Veće značajnije uspehe belezimo u takozvanom malom rukometu (kasnije rukometu). Do 1990. Je Jugoslavija osvojila ukupno 3 zlatne, jednu srebrnu i jednu bronzanu. Od toga je muska reprezentacija osvojila dve zlatne i jednu bronzanu medalju. Muska reprezentacija ima takodje zlatnu medalju sa svetskog prvenstva 1986 u Svajcarskoj, i srebrnu iz 1982. Po odcepljenju Slovenije i Hrvatske je FR Jugoslavija osvojila bronzanu medalju 1999.

3.1.2 Rezultati pojedinih reprezentacija posle raspada Jugoslavije

Po raspadu reprezentacije Jugoslavije, najuspešnija država je Hrvatska. Muška reprezentacija je osvojila dve zlatne olimpijske (Atlanta 1986, Atina 2004). Hrvatska je takodje osvojila zlatnu medalju na SP-u 2003 u Portugaliji, i srebro 2005, 2009. Srbi i

Črnogorci zajedno (sa imenom Jugoslavija kada su se već odcepile Slovenija i Hrvatska) osvojili su još bronzanu medalju na svetskom prvenstvu 2001 godine.

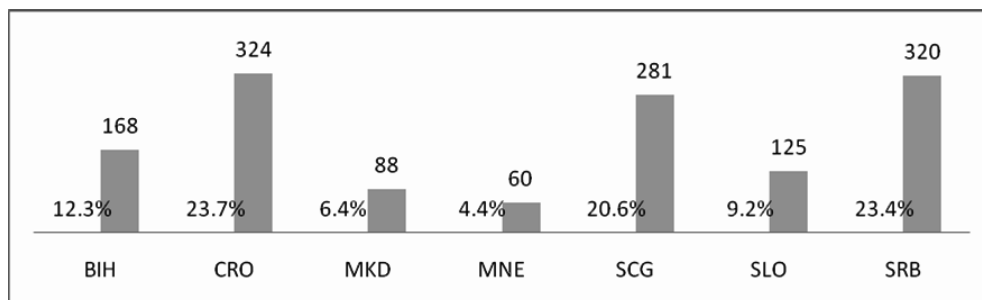
Prikaz I: Broj klubova po samostalnoj republici, koji su osvojili naslov jugoslovenskog prvaka.

Organizovano klubsko takmičenje u Jugoslaviji je bilo formirano 1939. godine i trajalo do 1991. Takmičenja je vodio Rokometni Savez Jugoslavije (RSJ) i njegova takmičarska komisija sa sedištem u Beogradu. Ukupno je u ExYu odigrano 39 državnih prvenstava. Jugoslovenska liga je vazila za jednu od najjačih u Evropi. Klubovi iz tog područja su bili veoma uspešni u evropskim takmičenjima, koju su počela 1957 godine (Kramer, Pinevic, 2009).

Pratili smo i rezultate prvenstva sveta za omladince do 2008 i broj medalja. Na prvom mestu je Sovjetski savez (8 medalja), Danska druga (8), a Jugoslavija tretja (7). Jugoslavija je bila juniorski svetski prvak 1986, a Hrvatska 2003. Na tabeli medalja sa juniorskih svetskih prvenstava je takodje Srbija sa jednom i Slovenija sa dve medalje.

3.2. Transferi igrača na teritoriji exYU

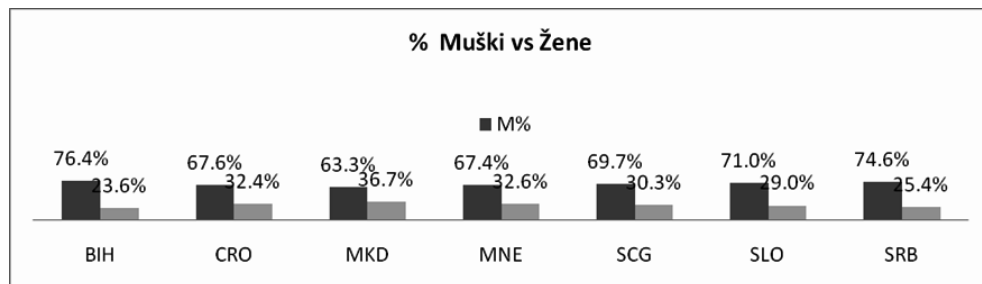
Spol	Nationality	XA	SD	N
M	BIH	24,2	3,8	168
M	CRO	24,8	4,6	324
M	MKD	26,2	4,0	88
M	MNE	24,4	4,0	60
M	SCG	25,9	5,0	281
M	SLO	25,9	4,6	125
M	SRB	24,8	3,7	320

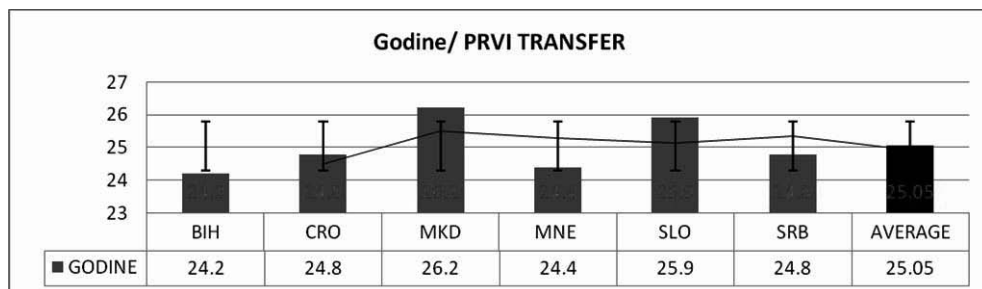
Prikaz 2: Broj igrača (i %), koji su prealžili u exYu republikama u godinama od 1996 do 2006

U navednih deset godina je bilo najviše obavljenih transfera u Hrvatskoj (324 ali 23,7%), skoro isti broj u Srbiji (320; 23,4%). U Makedoniji ih je bilo najmanje (88; 4,4%).

Kao što smo već pomenuli, podatke moramo analizovati u svrhi istorijskih i političkih promena po raspadu zajedničke države Jugoslavije. Prvo su se 1991. godine proglasili nezavisnost Slovenci i u istoj godini i Hrvati. Srbi i Črnogorci su prvo ostali u zajedničkoj državi do 1992 (Federalna republika Jugoslavija), pa su posle 2003 promenili ime u Srbija i Crna Gora. Godine 2006. su se države odcepile u dve samostalne, nezavisne države. Zbog tih događaja, teško je odrediti poreklo igrača, koji je obavio transfer, i zato smo analizirali podatke takodje i iz tog vidika (zajedno za Srbe i Črnogorce). Srbi in Črnogorci su zajedno tako obavili skoro polovinu svih transfera (48,4%), skoro četvrtinu (23,7%) Hrvati, svi ostali (Bosanci, Makedonci, Slovenci) pa ostalu četvrtinu. Što se tiče razmera gledajući pol, interesanto je, da svim zemljama procenat muških transfera od 63,3 % do 76,4% (Prikaz 1).

Prikaz 1: Procenat transfera rokometaša (M) od 1996 do 2006 na području ex YU/gledajući na pol u samostalnim državama exYu.

Prikaz 2: Prosečna starost igrača kot prvog transfera

Prosečna starost igrača po prvom transferu je 25,2. Rukometaši BIH oprave prvi prelaz najmladji (24,2), rukometaši iz Makedonije najstariji (26,2 leta).

Zaključak

Migracije rukometaša dosta su intenzivne unutar evropskih zemalja; veoma karakteristične su na teritoriji bivše Jugoslavije (ex Yu), to je u državama, koje su sa raspadom zajedničke zemlje, postale nezavisne zemlje sa svojim rukometnim takmičenjima i reprezentacijama. Reprezentacija Jugoslavije bila je od najuspešnijih u Evropi. Kao pojedinci, rukometaši sa prostora exYu karakterisani su među najbolje na svetu, stručnjaci najviše izlazu njihovu kreativnost u igri i pobjednički mentalitet. Sa velikom uspešnošću exYu klubova i reprezentacija povećalo se interesovanje bogatih evropskih klubova za angažman igrača s te teritorije, a pri tom, je interes igrača za transfer isto toliko velik. Inače, teorije o uzrocima migracija, najčešće rezultiraju iz teorije o faktorima »odbijanja i privlačenja« (push-pull teorija), iako ti faktori ne mogu objasniti zašto neki pojedinci emigriraju a neki ne (Klinar, 1976).

Na područje exYu vazi, da su sportisti bitan deo migracione politike, sa velikim uticajem na socijalnu sliku društva. Klubovi ne uspevaju da se organizuju na visokoj ekonomskoj i profesionalnoj razini, da bi se uspešno takmičili sa profesionalno organizovanim evropskim klubovima, pa su svoju strategiju rada preusmerili u proizvodnju talenata. Još kod selekcioniranja to znaju i biraju igrače, koje je moguće „prodati“ za sto veću finansijsku odštetu. Nakon uvođenja Bosmanovog pravila, politika „obestecenja za sportsku odgoju“, više se zapliče. Klubovi uprkos tome uspevaju da u ugovore mladih igrača zapisuju obestecenja vezana za razvoj igrača, pri prelasku u drugi klub. Mnogi imaju drugačija finansijska obestecenja ako igrač predje u domaći klub, i drugačije je, ako igrač ode u inostranstvo.

Mnogi igrači iz područja exYu, visoko su na lestvici igrača sa najvećim brojem prelaska - uprkos tome, da je jugoslovenski sistem transfera bio u devedesetim godinama veoma zatvoren, i da su najbolji igrači, reprezentativci teško dobili dozvolu RSJ za transfer. RSJ nije dozvoljavao kandidatima za reprezentaciju, da odu u inostranstvo pre napunjene 29. godine. U nastavku je bila dozvola igraču za transfer iz jugoslovenskog kluba u inostranstvo, prisutnost trenera reprezentacije, koje je takodje prouzrokovalo mnogo nezadovoljstva. U praksi se je na kraju ta pristojnost preselila u ruke generalnog

sekretara, koji je po priči igrača, koji su u tom vremenu trazili dozvolu, delovao izvan pravnih okvira. Posle 1992 pritisak igrača, koji su hteli transfer, bio je sve veći in veći i sistem se morao otvoriti. U današnjim vremenima, veliki broj igrača iz exYu živi i radi po različitim evropskim klubovima i mestima. Neki su pored kraja življenja zamenili i državljanstvo, i totalno prilagodili i privatni familiarni život novim okolnostima.

Dinamika tranfera na analizovanom teritoriju je sve veća, igrači, koji prelaze su sve mlađji. Pored absolutne uspešnosti igrača u klubu i/ili reprezentaciji, na dinamiku transfera najviše utiče uspešnost na juniorskima prvenstvima sveta i cjeline.

Literatura

1. Doupona Topić M. Bon M (2008): *The paths of migration in European handball: Sport, & Culture & Society: an Account of Views and Perspectives on Social Issues in a Continent (and Beyond)*. Faculty of Sport, Ljubljana 2008
2. Barker, Chris. 2001. *Cultural Studies: Theory and Practice*, str. 113. London: Sage.
3. Falcou, Mark; Maguire, Joseph A. *Globetrotters and Local Heroes? Labor Migration, Basketball, and Local Identities..* Sociology of Sport Journal, Jun 2005, Vol. 22 Issue 2, p. 137, 21p;
4. Lafranchi, P. and Taylor ,M. (2001) *Moving with the Ball. The migration of professional Footballers*. Oxford ; Berb.
5. Maguire, J. (1994a). *Preliminary observations on globalization and the migration of sport labour*. Sociological Review, 3, 452-480
6. Maguire, J. (1999) *Global Sport*, Cambridge: Polity Press
7. Maguire, J. (2004). *Sport labour migration research revisited*. Journal of sport and social issues 28 (4): 477-82.
8. Bale, J. & J. Maguire (eds.): *The Global Sports Arena: athletic talent migration in an interdependent world*, London: Frank Cass, 1994.
9. <http://www.eurohandball.com/>: 3.3. 2010
10. http://www.ihf.info/front_content.php?idcat=57: 3.3. 2010
11. Magee J. and J. Sugden. *The World at their Feet*. Journal of Sport & Social Issues, Vol. 26, No. 4, 421-437 (2002).
12. Parsons, Christopher R. idr. (2007). *Quantifying International Migration: A Database of Bilateral Migrant Stocks*, str. 19. V International Migration, Economic Development & Policy, ur. Çağlar Özden in Maurice Schiff. Washington: The World Bank in Palgrave Macmillian.
13. Kramer F., Pinević D (2009) : Hrvatski rukomet, Topical, Zagreb
14. Rezolucija o imigracijski politici RS (Ur. l. RS, št. 40/1999).

SUMMARY

The following research analyses success of men's handball and transfers of handball players in the territory of former Yugoslavia. The sample of measured subjects included 1266 players who moved from a club in one country to another club in a different country within Europe between 1996 and 2006. Data used were obtained from the EHF (European Handball Federation).

In general we can say that Yugoslavia had one of the best national team in the world (regarding results on the Olympic Games). In the time of SFRY Croatian men handball team won the most club titles. Also after the year 1991, Croatian national men handball team has been the most successful. 27% of all transfers are made by Croatian handball players. Frequency of transfers was very high in the territory of former Yugoslavia. In average, 126 players moved from club to club every year. The average ages of first transfer of the handball players were 24,6 years. In the analysed period male handball players were transferred more times (70,6%) than female players. We found several reasons for high number of transfers but the most important reasons are the quality level of handball national team and the success of Yugoslav clubs.